

Hitaasti katsomisen taito

Luonnon mukaan on mitä osuvin otsikko Pirjetta Branderin näyttelylle, jonka kaikki teokset on tehty havainnosta. Nimi on lainattu W. G. Sebaldin runonkokoelmasta, joka ilmestyi Kari Aronpuron suomennoksena vuonna 2022 (ntamo). Näyttelyn tussimaalaukset kuvaavat Intian valtameren rannoilta löydettyjen simpukoiden ja korallien veistoksellisia muotoja, kuivaneulavedokset puolestaan kasveja, kuten banaanipuuta ja kotoisempia horsmia.

Mallista piirtäminen on ollut tärkeä laji kuvataiteessa kautta historian, mutta nykyisin se on hiipumassa harvojen lajiksi. Katsominen on ikään kuin ulkoistettu puhelimiin, joilla voi napata kuvan ohimennen ja palata selaamaan somen kuvavirtaa, jossa muiden otoksille uhrataan vain silmäys.

Nopeiden kuvien ajassa hitaasti katsominen on merkittävä toisinajattelun muoto. Usein katsominen on tiedon hankkimista, nopea vilkaisu, jolla varmistetaan oletus ympäristöstä tai jokin tieto, kuten säätila. Paneutuvammin voi tarkastella esimerkiksi rakennusta, kun havainnoi siihen käytettyjä materiaaleja tai suunnitteluratkaisuja.

Kun on työskennellyt kolmenkymmenen vuoden ajan kuvataiteilijana, kuten Brander, paneutunut tarkastelemaan taidetta analyttisesti ja toisaalta katsomaan esineitä mallista piirtämisen, käsityönä toisintamisen näkökulmasta, aivan erityinen katsomisen tapa muodostuu osaksi persoonaa.

Kun objektia katsoo pitkään ja tekee siitä kuvan hitaalla ja vaivalloisella menetelmällä, siitä saa tietoa, jota ei voi hankkia millään muulla keinolla. Objektin tarkasteleminen, siihen paneutuminen, hidastaa aikaa.

Pohjimmiltaan piirtäessä tekee kuvaa siitä minkä jo tietää eikä siitä mitä näkee. Havainto on lähtökohta, kimmoke, jota piirtäjä lähtee seuraamaan. Kun jotakin katsoo niin tarkasti kuin pystyy ja ryhtyy rakentamaan kuvaa, kaikki mitä on elämänsä aikana nähnyt ja piirtänyt ja tehnyt, kaikki mitä tietää, tulee osaksi kuvaa.

Brander suosii hitaita tekniikoita. Hitaat menetelmät mahdollistavat ajan hidastamisen ja uppoutumisen tiettyyn mielentilaan, johon tekeminen ohjaa. Grafiikan tekeminen Brander aloitti korona-aikana. Laattojen kaivertaminen ja Radio Helsingin kuunteleminen oli tapa selviytyä. Hirvittävä maailmantilanne teki uppoutumisesta taivaallista, vaikka muutoin saattaa olla myös pelottavaa keskittyä niin syvästi, että kadottaa itsensä.

Kun musiikissa on sopivassa suhteessa tuttua ja uutta, kuunteleminen nostaa pintaan muistoja, tietoa ja kokemusta, joka niin ikään tulee osaksi kuvaa. Työskennellessä meditatiivinen automaatio lähtee oikealle raiteelle ja yhdistyy siihen, mikä on valmiiksi olemassa.

Aineesta havainnoksi ja havainnosta aineeksi

Kuva on muutoksia ja aineen asettumista, omanlaistaan alkemiaa. Liike jatkuu vielä senkin jälkeen, kun taiteilija irrottaa siveltimen paperista tai piikin kuparilaatasta. Käsi käynnistää liikkeen, mutta materiaali jatkaa asettumista ja kuvaksi kehkeytymistä vielä hyvän aikaa.

Grafiikkaa tehdessä teos siirtyy vielä toiselle ihmiselle, joka jatkaa prosessia omalla tavallaan. Branderin grafiikka on Janne Laineen vedostamaa. Brander kaivertaa kuparilaatat, jotka Laine vedostaa valmiiksi teoksiksi työhuoneellaan. Muut taiteen tekemisen tavat, kuten piirtäminen ja maalaaminen, pysyvät yhden henkilön hallinnassa, ja on erityistä voida luovuttaa laatta vedostajamestarille, joka tuo teokseen oman osaamisensa ja kokemuksensa. Tiiviin yhteistyön ansiosta kaikkea ei tarvitse keksiä itse.

Taidetta tehdessä katseen kohteena oleva aineellinen asia muuttuu silmien kautta omaksuttavaksi aineettomaksi havainnoksi, ja sitten taas aineelliseksi käden kautta joko maalauksen siveltimestä paperille asettuvan tussin myötä tai painomusteen ja prässin kautta vedokseksi.

Koska taiteilija tulee osaksi teosta paitsi havaintonsa myös käsityötaitonsa kautta, Brander on luonut teokset paitsi luonnon mallista myös oman luontonsa mukaan. Kolmenkymmenen vuoden keskittyneen katsomisen ja taiteen tekemisen myötä hän tuntee saavuttaneensa tason, jolla kaikki ajatukset ja tunteet pystyy ilmaisemaan täydellisesti kuvien avulla.

Alkemia jatkuu katsojassa, joka tuo teokseen oman tietonsa ja kokemuksensa. Uusien silmäparien kautta teokset siirtyvät uusiin systeemeihin, ne jakaantuvat, muuntuvat ja moninkertaistuvat.

Hitaissa kuvissa on niin paljon informaatiota, ettei sen tarvitse aueta yhdellä vilkaisulla, vaan tavaraa riittää loppuelämäksi. Sekin on tapa manipuloida aikaa työläillä tekniikoilla toteutetuilla teoksilla: niiden vaikutus ei lopu.

Yksittäiseen objektiin syventyminen auttaa irtautumaan itsestä ja hahmottamaan myös laajempia kokonaisuuksia. Kun tekee kuvaa ja siirtää ainetta, ymmärtää, että on yhteydessä maailmankaikkeuden rakenteeseen. Kaikki on osa samaa rakennetta, kasvin osat ja ihmissuhdeverkostot.

Siten hidas kuvaaminen on todella kaunis tapa olla osa maailmaa. Sen sijaan, että katsoo vain etäältä, puhelimelta tai valokuvista, kun piirtää tai kaivertaa kuvan esiin omin käsin, kiinnittyy maailmaan. Se, että saa olla mukana, on keskeinen syy tehdä taidetta.

Teksti: Silja-Maaria Aronpuro